

MADDE BAĞIMLILARININ REHABİLİTASYONUNDA YENİ DÖNEM DENETİMLİ SERBESTLİK

Vehbi Kadri KAMER*

I. Giriş

Ülkemizde, 1 Haziran 2005 tarihinde kurulan denetimli serbestlik sistemi ile madde bağımlılarının rehabilitasyonunda yeni bir döneme geçilmiştir. Bu dönemin en önemli özelliği; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranların, gerek soruşturma ve kovuşturma aşamalarında gerekse bu kişiler hakkında verilen kararların infazında rehabilitasyonun hedeflenmesidir.

Bu yeni sistem ile bir yandan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranların rehabilitasyonu sağlanmakta, diğer yandan madde kullanımının kişiye, sosyal çevresine ve topluma verdiği zarar önlenmekte sonuçta madde kullanımının neden olduğu suçlarda azalma olmaktadır.

Makalede; madde bağımlılarının rehabilitasyonunda önemli bir yere sahip denetimli serbestlik sistemi ile ceza ve infaz mevzuatımızdaki uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranlara ilişkin düzenlemeler açıklanacaktır.

II. Mukayeseli Hukukta Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonu

Mukayeseli hukukta; İngiltere ve Hollanda'daki madde bağımlılarının rehabilitasyon uygulamaları incelenecektir.

* Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanı.

A. İngiltere’de Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonu¹

İngiltere’de uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranlara yönelik uyuşturucu müdahale programı için hükümet yerel yönetimlere fon sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin içinde “*Uyuşturucu ve Alkol Tim*”leri oluşturulmuştur. Bu timde; güvenlik güçleri, denetimli serbestlik görevlileri ve yerel yönetim temsilcileri görev almaktadır. Bu timin en önemli görevi, hükümet tarafından yerel yönetime ayrılan fonun harcanması konusunda karar vermek bulunmaktadır.

Yapılan araştırmalarda bir kısım suçların, bazı ciddi suçları tetiklediği tespit edilmiştir. Bu nedenle ciddi suçlardan yakalanan şüpheliler uyuşturucu testine tabi tutulmaktadır. Yapılan bu testin sonucunun pozitif çıkması halinde kişi uyuşturucu müdahale programına alınarak tedavisine hemen başlatılmaktadır. Bu halde kişi yakalandığı tarihten mahkemeye çıkarıldığı tarihe kadar tedavi programına alınmakta, yargılama sonunda bu programın devamına karar verilebilmektedir.

İngiltere ceza adalet sisteminde; uyuşturucu müdahale programına diğer ceza ve tedbirler ile birlikte karar verilebilmektedir. Bu program, hükümlünün haftada bir kez veya haftada on-on beş saat denetimli serbestlik merkezine gelmesi şeklinde uygulanmaktadır. Denetimli serbestlik merkezi, hakkında tedavi programına karar verilen hükümlünün tedavi tedbirlerine uyup uymadığını takip etmektedir. Bu hükümlülerin durumu, denetimli serbestlik merkezince hazırlanan rapor çerçevesinde mahkemece her ay değerlendirilmektedir. Bu kişiler tedavinin ilk on altı hafta süresince haftada üç kez kontrolden geçmektedir. Yapılan kontrol sonucu tahlillerin pozitif çıkması halinde bu sonuç denetimin ihlal edildiği şeklinde değerlendirilmemekte, hükümlünün eğilimi, bağımlılık derecesi denetim süresince takip edilmektedir.

İngiltere’de uyuşturucu madde tedavi programı farklı kategorilerde yapılmaktadır. *İkinci düzey* tedavi kategorisinin masrafları mahalli idarelerce karşılanmaktadır. Bu düzeyde tedavi konusunda standart bulunmayıp tedavinin şekli bölgeden bölgeye değişmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda bu kategoriye giren tedavilerin devamlılığının olmaması nedeniyle etkin sonuç vermediği belirlenmiştir. Bu tedavi-

¹ Kamer, Vehbi Kadri, 4-11 Şubat 2006 Tarihleri Arasında İngiltere’ye Yapılan Çalışma Ziyareti Raporu, 7 Şubat 2006 tarihinde Jonathan Joels ile Uyuşturucu Denetim Birimi’nde yapılan toplantı, rapor yayımlanmamıştır.

ler, uyuşturucu bağımlılığından kurtarmaya yönelik giriş müdahalesi olarak değerlendirilmektedir. *Üçüncü düzey* kategoriye giren tedaviler ise iyi organize edilmiş, plânlı, programlı ve on bir-on iki hafta süren tedavilerdir. Bu tedavi süresince haftanın beş günü tedavi dışında hükümlüye iyileştirme programları ayrıca uygulanmaktadır. *Dördüncü düzey* kategoriye giren tedavi ise yataklı tedavilerdir. Mahkemeler daha çok bu düzeydeki tedavi programına karar vermektedir. Hükümlü bu tedavide on iki hafta boyunca bir sağlık kuruluşunda kalmaktadır.

Londra'da yapılan araştırmada uyuşturucu problemi olan kişilerin barınma sorunlarının bulunduğu belirlenmiştir. Dördüncü kategoriye giren tedavi programı bu soruna çözüm getirmektedir. Ancak uygulamada mahalli idarelerin bu düzeydeki tedavi programının masraflarını karşılamakta bazen isteksiz olduğu görülmektedir.

Mevzuat değişikliğinden önce mahkemelerin şüpheli ve sanıklar üzerinde uyuşturucu araştırma kararları vermesi son derece sınırlıydı. Bu kapsamda sadece mükerrer bulunanlar ile uyuşturucu geçmiş olanlara, haftada en az yirmi saat tedavi kararı veriliyordu. Yine mevzuat değişikliğinden önce ilk kez uyuşturucu kullanan ve suç işleyen kişiler tedaviye tabi tutulmuyordu. Yapılan mevzuat değişikliği ile yukarıda sayılan hallerde ikinci seviyede başlayan tedavi kararları verilebilmektedir.

Yine 2006 Nisan ayında yapılan bir değişiklikle şüphelinin yakalandığı anda uyuşturucu kontrolünden geçmemesi uygulamasından vazgeçilerek, şüpheli veya sanığın işlediği suçun uyuşturucu kullanımı nedeniyle tetiklenen bir suç olması halinde şüpheli veya sanık uyuşturucu kontrolünden geçmekte ve hakkında tedavi kararı verilmektedir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması veya bulundurması nedeniyle denetim altında bulunan hükümlülerin profili incelendiğinde, bunların büyük bir kısmının yirmi beş yaş üzerinde erkek ve uyuşturucuya başlamadan önce suç işleyen kişiler olduğu görülmektedir. Yine yapılan araştırmalarda, bu hükümlülerin çok sık suç işledikleri belirlenmiştir. Bu nedenle bu kişilerin çok sıkı takip edilmesi gerekmektedir. Güvenlik güçleri bu kişileri yakaladığında önce polis merkezine götürmekte, burada denetimli serbestlik görevlileri tarafından kişi ile yapılan görüşmeler sonunda mahkemeye yoğun bir denetim planı önermektedir. Denetimli serbestlik tedbirinin infazı sırasında, polis ile işbirliği yapılmakta kişiye denetim planına uyması, kendisi için hazır-

lanan programlara devam etmesi konusunda öneride bulunulmakta, aksi halde ceza infaz kurumuna alınacağı bildirilmektedir.

Kişiye uygulanacak programın düzeyi denetimli serbestlik görevlisinin önerisine bağlı bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda programların, %60 oranında başarılı olduğu ve katılan kişilerin bu programları tamamladığı anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklandığı gibi uyuşturucu tedavi programları devam ederken, denetimli serbestlik merkezince aynı zamanda kişiye sosyal beceriler kazandırılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

Mevzuat değişikliğinden önce kişinin tedavi edilmesi için istekli olması gerekmekte iken yapılan yeni düzenleme ile tedavi kişinin isteğine bırakılmayarak, istememesi halinde dahi tedavi programı başlatılmaktadır. Londra’da bu konuda bir tedavi merkezi bulunmaktadır. Ülke genelinde yapılan araştırmalarda; esrar kullanma yaşının sayı olarak çok fazla olmamakla birlikte 10-11 yaşına kadar indiği, eroin ve kokain kullanma yaşının ise 13-14 yaşları olduğu belirlenmiştir. Özellikle ailede anne ve babada uyuşturucu kullanımının olması veya ailede alkol, şiddet, cinsel istismarın bulunması hallerinde çocukların uyuşturucuya yöneldikleri belirlenmiştir.

Denetimli serbestlik personelinin takip ettiği uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi sayısına bakıldığında, iki kıdemli denetimli serbestlik görevlisi ile üç denetimli serbestlik görevlisi yüz yirmi ile yüz otuz kişiyi takip edebildiği belirlenmiştir.

Uyuşturucu tedavisinin yatarak yapılması halinde haftalık maliyetin 1.000 sterlin olduğu, tedavinin toplam maliyetinin ise 6.600 sterlin olduğu tespit edilmiştir.

B. Hollanda’da Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonu²

Hollanda’da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişilerin rehabilitasyonunda bir vakıf şeklinde örgütlenen “*Bouman Bağımlılık Merkezi*” bulunmakta ve sağlık kuruluşu gibi faaliyet göstermektedir.

² Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, 11-18 Haziran 2006 Tarihleri Arasında Hollanda’ya Yapılan Çalışma Ziyareti Raporu, rapor yayımlanmamıştır.

Bu merkez; denetim altında bulunan uyuşturucu madde kullanıcıları ile denetimli serbestlik altında bulunmayan uyuşturucu madde kullanıcılarına hizmet vermektedir. Bu kapsamda, merkezde tedavi olanların %20'sini denetimli serbestlik altında takip edilen kişiler oluşturmaktadır.

Bouman Bağımlılık Merkezi idari yönden beş bölümden oluşmaktadır. Bunlar; yönetim kurulu (idari personel - iletişim), poliklinik, ekonomik faaliyetler bölümü ve kronik hastalar bölümüdür. Bu Merkezde toplam 800 kişi çalışmakta olup 45 görevli denetimli serbestlik hizmetlerinden sorumludur.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişiler, merkezin poliklinik bölümünde tedavi edilmektedir. Bu bölümde, denetimli serbestlik altında bulunan 6.000-7.000 kişiye hizmet verilmektedir. Ayrıca Merkez, sadece kendisine başvuran bağımlılara değil, sokakta tespit ettiği bağımlılara da tedavi hizmeti sunmaktadır. Merkezin dışında bir madde bağımlısının belirlenmesi halinde, kişi derhal kliniğe getirilmekte ve tedavisine başlanmaktadır. Kişi isteksiz olsa dahi bu işlem uygulanmaktadır.

Bouman Bağımlılık Merkezi'nin denetimli serbestlik kapsamına temel amacı uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişilerin yeniden suç işlemelerini önlemektir. Bu kapsamda Merkez, adli sistem ile sağlık sistemi arasında bir köprü görevini sürdürmektedir.

Merkezin bütçesi, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Polis merkezinde gözaltına alınan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişiler mahkemeye gönderilmeden önce denetimli serbestlik görevlileri tarafından ziyaret edilmektedir. Gözaltında yapılan görüşmede, kişiyi madde kullanımına yönelten nedenler belirlenmeye çalışılmaktadır. Denetimli serbestlik görevlisi yaptığı görüşme sonucunu mahkemeye raporla bildirmektedir.

Merkezin hazırladığı rapor hüküm verilmeden önce hâkime sunulmaktadır. Hâkimler merkezin uzmanlığına itibar etmekte ve rapordaki önerilenlere yönelik karar vermektedirler.

Rotterdam Ceza İnfaz Kurumu'nda bu merkeze ait on altı kişiye hizmet sağlayabilecek birim bulunmaktadır. Ceza infaz kurumunda bulunan madde bağımlısı hükümlüler ile iletişim bu birim aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu birimde, tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan dört

personel bulunmakta olup bunlardan bir tanesi merkezin terapisti diğ-
gerleri denetimli serbestlik görevlileridir.

Bouman Bağımlılık Merkezi, SOV şeklinde kısaltılan kâr amacı gütmeyen bir vakıfla işbirliği yapmaktadır. SOV' da üç aşamadan oluş-
an iki yıllık bir program uygulanmaktadır. Bu program çerçevesinde iş,
kalacak yer, borçlanmış kişiler için borcun ödenmesi gibi konularda
plan yapılmaktadır. Programın *ilk aşamasında* orduya ait bir barakada
hükümlülere barınma imkanı sunulmakta tedaviye başlanmaktadır.
İkinci aşamasında hükümlü Rotterdam'a gelmekte ve burada da ken-
disine barınma imkânı verilmektedir. *Son aşamasında* programa kendi
evinde kalarak devam etmektedir.

III. Ülkemizin Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla İlgili Politikası

Ülkemizin bağımlılık yapıcı maddeler ve bağımlılıkla ilgili poli-
tikası; 22 Aralık 2006 tarihli Başbakanlık Makamı oluru ile yürürlüğe
giren "*Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Po-
litika ve Strateji Belgesi 2006-2012*" ile bu belgeye dayanılarak İçişleri
Bakanlığı'nca hazırlanan "*Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mü-
cadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Pla-
nına 2007-2009*" dayanmaktadır.

A. Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesi 2006-2012

Ulusal politika ve strateji belgesinde *yaklaşım*; yasal olmayan mad-
delerin arzına yönelik suçları insanlık suçu, madde bağımlılığını ise
hastalık ve önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmiştir.³

Hedefler; madde kullanımının ve kaçakçılığının önlenmesi, tüm
nüfus ve risk gruplarının korunması, risk gruplarıyla ilgili tüm taraflar-
ın daha etkin çalışmalar yapmaları için var olan kurumsal ağın etkin-
liğinin geliştirilmesi, bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden
sağlıklı, bağımsız, yaratıcı, üretken, nitelikli çocukların ve gençlerin

³ İçişleri Bakanlığı, *Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika
ve Strateji Belgesi 2006-2012*, Ankara, 2006,

yetiştirilmesi hedeflenmiştir.⁴

Öncelikler; madde talebinin ve arzının azaltılması, mücadelenin etkin bir düzeyde sürdürülmesi, risk gruplarının korunması, toplumun mevcut tehditler konusunda bilgilendirilmesi ile mücadele ve önleme çalışmalarına katkı verecek bir güç yaratılması, insan kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak yükseltilmesi olarak belirlenmiştir.⁵

Zorunluluklar; arz ve talebin azaltılması yönünde çalışmalar yapılması, madde kullanımı riski ve eğilimi içinde olanların önlenmesi, bilgilendirme etkinliklerinin yapılması, tedavi sonrası süreçlerde yeniden bağımlılık içine girilmemesi için tedavi sonrası hizmet boyutunun geliştirilmesi, tedavi sürecindeki bağımlıların toplumsal yaşama yeniden uyum ve katılımlarını sağlayacak sosyal destek mekanizmalarını harekete geçirecek hizmet birimlerinin oluşturulması olarak değerlendirilmiştir.⁶

B. Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı 2007-2009

Eylem planında *amaç*; bağımlılık yapıcı maddeler ve madde kullanımı ile mücadelede bir “Ulusal Koordinasyon Kurulu” oluşturmak ve çalışmasını sağlamak, çok disiplinli bir yapının oluşturulması çalışmasını sağlamak, ulusal tedavi ünitelerinin veya merkezlerinin kapasitesini ve erişebilirliğini artırmak, bilgi altyapısını ve ulusal bilgi ağını güçlendirmek olarak belirlenmiştir.⁷

Eylem planının *öncelikleri* olarak; madde talebinin ve arzının azaltılmasına, mücadelenin etkin bir düzeyde sürdürülmesine, risk gruplarının korunmasına, insan kaynaklarının nicelik ve nitelik olarak yükseltilmesi olarak değerlendirilmiştir.⁸

⁴ a. g. e., s. 7.

⁵ a. g. e., s. 8.

⁶ a. g. e., s. 9-10

⁷ İçişleri Bakanlığı, *Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı 2007-2009*, Ankara, 2007, s. 2.

⁸ a. g. e., s. 10.

VI. Ceza Adalet Sistemimizdeki Madde Bağımlılığı ile İlgili Düzenlemeler

Ceza adalet sistemimizdeki madde bağımlılığı; 13 Mart 1926 tarihinde yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlemeler kapsamında açıklanacaktır. Bu suretle Ülkemizin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranlara kişilere karşı izlediği ceza politikasının zaman içindeki değişimi ortaya konulacaktır.

A. 1 Mart 1926 Tarihli ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ya da Bulunduranlara İlişkin Düzenlemeler⁹

1 Mart 1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesinde uyuşturucu madde kullanan veya bulunduranlara ilişkin düzenleme yapılmıştır. Kanunun bu düzenlemesi beş kez değiştirilmiştir.

1. 1 Mart 1926 Tarihli ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 403 ve 404. Maddelerindeki Düzenlemeler

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 403. maddesinde uyuşturucu madde ticareti, 404. maddesinde uyuşturucu madde kullanımı ve bulundurulması yaptırıma bağlanmıştır.

Anılan Kanun'un 403. maddesinde *"Tıbbi afyon ve afyon hulasasını, morfin ve emlahını ve diasetil morfin ve bunların emlahını ve kodeinden madda afyon şiphi kaleviyatını ve bunların emlah ve müştakkatını ve kokain emlah ve müştakkatını ve esrar ve müstahzaratını kaçak suretiyle ithal ve Türkiye dahilinde bir mahalden diğer bir mahalle nakil edenler ve ettirenler ve izinsiz satanlar ve alanlar veya satmak üzere nezdinde bulunduranlar ve bunların alınıp satılmasına ve her ne suretle olursa olsun tedarikine vasıta olanlar veya mahsus bir mahal tedarikiyle veya diğer bir suretle halkı celbederek bunların kullanılmasını kolaylaştıranlar altı aydan aşağı olmamak üzere hapis olunur ve yüz liradan bin liraya kadar ağır cezayı nakdi alınır."*, 404. maddesin-

⁹ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=5.3.765&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=>, 16 Temmuz 2008, saat 9:32

de “Yukarıdaki maddede yazılı şeyleri her ne suretle olursa olsun verenler, alanlar veya bir yere toplanarak kullananlar veya yanında bulunduranlar iki aydan altı aya kadar hapis olunur ve beş liradan elli liraya kadar ağır ceza-yı nakdiye mahkûm edilir. Cezayı hafifletecek sebepler bulunduğu takdirde kullananlar hakkında yalnız ağır cezayı nakdi hüküm edilebilir.” hükümleri getirilmiştir.

Kanun uyuşturucu madde türlerini tek tek sayarak kazuistik bir yöntem belirlemiştir. 404. maddesinde, 403. madde de sayılan uyuşturucu maddeleri vermeyi, almayı, toplanarak kullanmayı ya da yanında bulundurmaya suç olarak belirlenmiştir. Bu suçun yaptırımı olarak; iki aydan altı aya kadar hapis ve beş liradan elli liraya kadar ağır para cezası öngörülmüştür.

2. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. Maddesinde 8 Haziran 1933 tarihli ve 2275 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesinde 8 Haziran 1933 tarihli ve 2275 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile “403. maddede yazılı şeyleri bir yere toplanarak kullananlar veya bu maksatla yanında bulunduranlar iki aydan altı aya kadar hapis ve beş liradan yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.

403. maddede yazılı şeyleri kullanan kimsenin alışkanlığı iptila derecesinde ise altı aydan noksan olmamak şartıyla salâhi tıbben tebeyyün edilinceye kadar hastanede tevkif ve tedavisine hükmolunur. Hastane bulunmayan yerlerde ise bu kabil kimseler hastane bulunan yerlere sevk edilir.” hükmü getirilmiştir.

Yapılan bu düzenleme ile 403. madde de sayılan uyuşturucu maddelerin verilmesi ve alınması 404. maddenin kapsamından çıkarılmış, sadece toplanarak 403. madde de yazılı uyuşturucu maddelerin kullanılması ya da bu maksatla bulundurulması suç olarak belirlenmiştir. Bu tarihte yapılan düzenlemenin başka bir yönü, alışkanlığın “iptila” derecesinde bulunması halinde iyileşinceye kadar kişinin hastahanedeki tedavi altına alınmasına karar verilmesidir. Bu suçun yaptırımı olarak öngörülen hapis cezasının süresinde bir değişiklik yapılmamış, sadece ağır para cezasının üst sınırı elli liradan yüz liraya çıkarılmıştır.

3. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. Maddesinde 11 Haziran 1936 Tarihli ve 3038 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesinde, 11 Haziran 1936 tarihli ve 3038 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile "403. madde yazılı şeyleri kullananlar veya yanında bulunduranlar iki aydan altı aya kadar hapis ve beş yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler.

Bunları kullanan kimsenin alışkanlığı iptila derecesinde ise altı aydan eksik olmamak şart ile, salâhı tibben tebeyyün edinceye kadar, hastanede tevkif ve tedavisine hükmolunur. Hastane bulunmayan yerlerde ise bu kabil kimse-ler hastane bulunan yerlere sevk edilir" hükmü getirilmiştir.

Yapılan bu düzenleme ile Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesinde izlenen "ceza politikası" esaslı olarak değişmiştir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 13 Mart 1926 tarihinden 11 Haziran 1933 tarihine kadar, toplu madde kullanımı suç sayılır iken, bu tarihten sonra 403. madde de sayılan uyuşturucu maddelerin kullanılması veya yanında bulundurulması suç olarak öngörülmüştür. Bu suçun yaptırımı olarak öngörülen hapis cezasının süresinde değişiklik yapılmamış, sadece ağır para cezasının üst sınırı yüz liradan beş yüz liraya çıkarılmıştır.

4. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. Maddesinde 2 Haziran 1941 Tarihli ve 4055 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesinde, 2 Haziran 1941 tarihli ve 4055 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile "Uyuşturucu maddeleri kullananlar veya yanında bulunduranlar iki aydan altı aya kadar hapis ve beş yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler.

Mükerrirler hakkında hapis ve para cezasından başka ufak kasabalardan birinde infaz edilmek ve altı aydan aşağı olmamak üzere sürgün cezası da verilir.

Uyuşturucu maddeleri kullanan kimsenin alışkanlığı iptila derecesinde ise tibben salâhı tebeyyün edinceye kadar hastanede muhafaza ve tedavisine hükmolunur. Hastane bulunmayan yerlerde ise bu kabil kimseler hastane bulunan yerlere sevk edilir.

Uyuşturucu maddeleri kullanmayı iptila derecesine vardırıranlar hakkında, hastanede salah bulduklarından sonra infaz edilmek üzere, altı ay sürgün cezası da hükmolunabilir” hükmü getirilmiştir.

Yapılan bu düzenleme ile 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan veya bulunduranlara ile ilgili ceza politikası 3038 sayılı Kanunla ilk kez esaslı değiştirildikten sonra, yapılan ikinci değişiklik ile “mükerriler” ile “iptila derecesinde uyuşturucu kullananlar” hakkında denetimli serbestlik sistemine benzer bir sistemin uygulanması ile 4055 sayılı Kanun’la olmuştur.

Mükerrirler hakkında, hapis ve para cezasına ek olarak “küçük kasabalarda infaz edilmek koşuluyla altı aydan az olmayan sürgün cezasının” verilmesi öngörülmüştür. Aynı hüküm “iptila derecesinde uyuşturucu kullananlar” hakkında uygulanması esası getirilmiştir.

5. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 404. Maddesinde 9 Temmuz 1953 Tarihli ve 6123 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 404. maddesinde 9 Temmuz 1953 tarihli ve 2275 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile “1. Mahsus bir yerde tedariki ile veya başka surette bir veya daha ziyade kimseleri celbederek uyuşturucu maddelerin kullanılmasını kolaylaştıranlarla bu maddeleri 18 yaşını bitirmeyen küçüklere veya görölür şekilde aklen malül olanlara veya müptelalarına verenler hakkında 403. maddenin 3 ve 4. bentlerinde yazılı cezalar altıda bir nispetinde artırılarak hükmolunur.

2. Uyuşturucu maddeleri kullananlarla bu maksatla yanında bulunduranlar üç seneden beş seneye kadar hapis ve 100 liradan 1 000 liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilirler.

Mükerrirler hakkında hapis ve para cezasından maada istihsal muntıkaları dışında ve polis teşkilatı bulunan kaza merkezlerinden birinde infaz edilmek ve bu müddet içinde emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak ve bir seneden aşağı olmamak üzere sürgün cezası da verilir.

Uyuşturucu maddeleri kullanan kimsenin alışkanlığı iptila derecesinde ise salahı tibben tebeyyün edinceye kadar hastanede muhafaza ve tedavisine hükmolunur. Hastane bulunmayan yerlerde ise bu kabil kimseler hastane bulunan yerlere sevk edilirler.

Alışkanlığı iptila derecesine vardığı tıbben tespit edilenlerin hastanede muhafaza ve tedavilerine salahiyyətli mahkemece tahkikatın her safhasında karar verilebilir.

Uyuşturucu maddeler alışkanlığını iptila derecesine vardiyanlar hakkında altı aydan bir seneye kadar emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak cezası da hükmolunur.

3. 403. madde ile bu maddede yazılı cürümlerden birine iştirak etmiş olan kimse resmi makamlar tarafından haber alınmadan evvel keyfiyeti ve cürüm ortaklarını ve uyuşturucu maddeleri sakladığı veya imal eylediği yerleri mercilerine haber vererek bunların yakalanmalarını ve elde edilmelerini kolaylaştırırsa fiiline terettüp eden cezadan muaf tutulur.

Bu cürümler haber alındıktan sonra cürmün meydana çıkmasına veya şeriklerinin yakalanmasına hizmet ve yardım eden kimseler hakkında idam cezası on beş ve müebbet ağır hapis cezası on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse çevrilebilir ve diğer cezalar yarıya indirilebilir.” hükmü getirilmiştir.

Bu madde yeni İtalyan Ceza Kanunu'nun 447. maddesinden aynen alınmıştır.¹⁰ 6123 sayılı Kanun'la yapılan düzenleme üç yönü ile önem taşımaktadır. Birincisi; uyuşturucu madde kullanmanın ve bulundurmanın cezası ağırlaştırılmıştır. İki aydan altı aya kadar olan hapis cezasının süresi üç yıldan beş yıla çıkarılmıştır. Yine beş yüz liraya kadar olan ağır para cezasının miktarı, yüz liradan bin liraya kadar belirlenmiştir. İkinci önem taşıyan değişiklik, “emniyeti umumiye nezareti altında bulundurmak” cezası getirilmiştir. Son olarak etkin pişmanlık ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

6. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. Maddesinde 6 Haziran 1991 Tarihli ve 3756 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesinde 6 Haziran 1991 tarihli ve 3756 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile “1. Özel bir yer sağlayarak veya başka suretle bir kimsenin uyuşturucu madde kullanmasını kolaylaştıranlar ile bu maddeleri onsekiz yaşını bitirmeyen küçüklere veya aklen malullere veya müptela olan kişilere verenler hakkında 403. maddenin 5

¹⁰ Gözübüyük, Abdullah Pulat, *Türk Ceza Kanunu Gözübüyük Şerhi*, Kazancı Hukuk Yayınları, 5. Baskı, s. 671.

ve 6 numaralı fıkralarında yazılı cezalar altıda biri oranında artırılarak hükümlenir.

2. Uyuşturucu maddeleri kullananlar ile bu maksatla yanında bulunduranlara, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

3. Uyuşturucu madde kullanan kimse, hakkında herhangi bir tahkikata girişilmeden resmi makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isteyecek olursa, kullanma fiilinden dolayı hakkında kovuşturma yapılmaz.

4. Uyuşturucu maddeleri kullanan kimselerin alışkanlığı iptila derecesinde ise, salâhi tıbben anlaşılincaya kadar bir hastanede muhafaza ve tedavisine hükümlenir. Bu kimselerin hastanede muhafaza ve tedavilerine, yetkili mahkemece tahkikatın her safhasında da karar verilebilir." hükmü getirilmiştir.

6123 sayılı Kanun'la yapılan düzenleme ile bugünkü mevzuata benzer değişiklik yapılmıştır. Üç yıldan beş yıla kadar olan uyuşturucu madde kullanmanın veya bulundurmanın cezası bir yıldan iki yıla indirilmiş ayrıca "para cezası" ile "emniyeti umumiye nezareti altında bulundurmak cezası" kaldırılmıştır.

B. 1 Haziran 2005 Tarihinde Yürürlüğe Giren 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ya da Bulunduranlara İlişkin Düzenlemeler¹¹

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesinde uyuşturucu madde kullanan veya bulunduranlara ilişkin düzenleme yapılmıştır. Kanun'un bu düzenlemesi iki kez değiştirilmiştir.

1. 26 Eylül 2004 Tarihli ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. Maddesindeki Düzenleme

Anılan Kanun'un 191. maddesinde "(1) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendisi tarafından kullanılmak üzere uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi doğuran bitkileri yetiştiren kişi,

¹¹ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=5.3.765&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>, 16 Temmuz 2008, saat 9:32

bu fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine hükmolunur.

(3) Hakkında tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişi, belirlenen kurumda uygulanan tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmakla yükümlüdür. Hakkında denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir.

(4) Tedavi süresince devam eden denetimli serbestlik tedbirine, tedavinin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl süreyle devam olunur. Denetimli serbestlik tedbirinin uygulanma süresinin uzatılmasına karar verilebilir. Ancak, bu durumda süre üç yıldan fazla olamaz.

(5) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmaktan dolayı hükmolunan ceza, ancak tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması hâlinde infaz edilir. Kişi etkin pişmanlıktan yararlanmışsa, davaya devam olunarak hakkında cezaya hükmolunur." hükmü getirilmiştir.¹²

¹² Madde gerekçesinde; madde metninde, izlenen suç politikası gereği olarak, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak değil, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, aslında tedavi ve terapiye ihtiyaç duyan bir kişidir. Bu nedenle, maddenin ikinci fıkrasında, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişinin, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulması gerektiği kabul edilmiştir.

Üçüncü fıkra, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında uygulanacak tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme yeterli açıklıkta yapıldığı için, ayrıca izaha gerek görülmemiştir. Dördüncü fıkra, bu denetimli serbestlik tedbirinin süresi belirlenmiştir.

Maddenin beşinci fıkrasına göre; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak dolayısıyla değil ve fakat kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak dolayısıyla cezaya hükmedilecektir. Ancak, bu nedenle hükmolunan cezanın infazına sınırlama getirilmiştir. Buna göre, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişinin tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uy-

Yapılan bu düzenleme ile uyuşturucu madde kullanan veya bulunduranların tedavi ve terapiye ihtiyaç duyduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle uyuşturucu madde kullananlara “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri” öngörülmüştür.

2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 191. Maddesinde 25 Mayıs 2005 tarihli ve 5377 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinde 25 Mayıs 2005 tarihli ve 5377 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile “Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkartılmış ve maddenin ikinci fıkrası;

“(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine; kullanmamakla birlikte, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, denetimli serbestlik tedbirine hükmolunur.” şeklinde değiştirilmiştir.

5377 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik ile maddenin ilk düzenlemesinde yer almayan, uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurmak fiilinin yaptırımı olarak “sadece denetimli serbestlik tedbiri” öngörülmüştür.¹³

gun davranması hâlinde, hükmolunan ceza infaz edilmez. Buna karşılık, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmayan kişi ile ilgili olarak hükmolunan ceza infaz edilecektir. Aşağıda etkin pişmanlık maddesinde düzenlendiği gibi, etkin pişmanlıktan yararlanan kullanıcı hakkında belli koşulların varlığı hâlinde cezaya hükmedilmeyecektir. Ancak, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine aykırı davranan kişi hakkında, etkin pişmanlıktan yararlanmış olsa bile, davaya devam olunarak cezaya hükmedilecek ve bu ceza infaz edilecektir.

¹³ 27 Mayıs 2005 tarihli ve 5357 sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 7 Temmuz 2005 tarihinde tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderilmiş, 8 Temmuz 2005 tarihli ve 25869 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 29 Haziran 2005 tarihli ve 5377 sayılı Kanun’la kabul edilmiştir.

Madde gerekçesinde; teklife; Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer verilen suç tanımına gerek görülmediğinden madde metninden çıkartılmasına, ayrıca ikinci fıkrasında, kişi uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanmamakla birlikte, kullanmak için satın almış, kabul etmiş veya bulundurmuş olabileceğinden ve bu kişi, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi satın aldığı, kabul ettiği veya bulundurduğu için tehlikeli bir kişilik arz ettiğinden, bu bakımdan hakkında tedavi tedbirine hükmedilemeyecek ise

3. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. Maddesinde 6 Aralık 2006 Tarihli ve 5560 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesinde 6 Aralık 2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile "(1) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçtan dolayı açılan davada mahkeme, birinci fıkraya göre hüküm vermeden önce uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine; kullanmamakla birlikte, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, denetimli serbestlik tedbirine karar verebilir.

(3) Hakkında tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilen kişi, belirlenen kurumda uygulanan tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmakla yükümlüdür. Hakkında denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir.

(4) Tedavi süresince devam eden denetimli serbestlik tedbirine, tedavinin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl süreyle devam olunur. Denetimli serbestlik tedbirinin uygulanma süresinin uzatılmasına karar verilebilir. Ancak, bu durumda süre üç yıldan fazla olamaz.

(5) Tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranan kişi hakkında açılmış olan davanın düşmesine karar verilir. Aksi takdirde, davaya devam olunarak hüküm verilir.

(6) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmaktan dolayı cezaya hükmedildikten sonra da iki ilâ dördüncü fıkralar hükümlerine göre tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine tâbi tutulabilir. Bu durumda, hükmolunan cezanın infazı ertelenir. Ancak, bunun için kişi

de denetimli serbestlik tedbirine hükmedilebilmesini sağlamak amacıyla değişiklik yapan yeni 24. madde eklenmiştir.

hakkında bu suç nedeniyle önceden tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilmemiş olması gerekir.

(7) Kişinin mahkûm olduğu ceza, tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranması halinde, infaz edilmiş sayılır; aksi takdirde, derhal infaz edilir.” şeklinde değiştirilmiştir.

Yapılan düzenleme ile hükümden önce uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkında “tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine” veya uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanıklar hakkında “sadece denetimli serbestlik tedbirine”, hükümden sonra uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkında “tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine” veya uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanıklar hakkında “sadece denetimli serbestlik tedbirine” karar verilmesi olanağı getirilmiştir.¹⁴

¹⁴ Madde gerekçesinde “Maddeyle, 5237 sayılı Kanun’un 191. maddesi değiştirilmiştir. Yeni Türk Ceza Kanunu’nda, izlenen suç siyasetinin gereği olarak, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak değil, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, aslında tedaviye ihtiyaç duyan bir kişidir. Bu nedenle, yeni Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinde, kişinin öncelikle tedavi edilmesini ve tekrar uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaktan korunmasını sağlamaya yönelik olarak hakkında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasını öngören bir düzenleme yapılmıştır.

Ancak, bu düzenlemenin içeriğiyle ilgili olarak uygulamada tereddütlerin oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu tereddütleri gidermek amacıyla söz konusu madde metninde değişiklik yapılması gereği hasil olmuştur.

Buna göre, kişinin tedavi olmayı kabul etmesi ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranması halinde, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak dolayısıyla hakkında cezaya hükmolunmayacaktır. Başka bir deyişle, bu durumda mahkeme, uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi kullanmak için satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında cezaya hükmetmeden tedavi ile birlikte denetimli serbestlik tedbirine ya da sadece denetimli serbestlik tedbirine karar verecektir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişinin tedaviye ihtiyacının olup olmadığı, tıp biliminin verileri çerçevesinde belirlenebilecek olan bir sorundur. Bu nedenle, mahkeme, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişinin uyuşturucu madde kullanıp kullanmadığını, kullanmakta ise tedaviye ihtiyacının olup olmadığını bilirkişi marifetiyle belirleyecektir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişinin ihtiyacı olan tedavinin süresi kanunda belirlenmemiştir. Çünkü tedavi, yalın bir tıbbi olgudur. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, bu maddenin etkisinden kurtulabilmesi için kendisiyle ilgili olarak uygulanan tedavinin gereklerine uygun davranmakla yükümlüdür. Kişi tedavi sürecinde ayrıca denetim serbestlik tedbirine tabi tutulur.

Uygulanan tedavinin olumlu sonuç vermesi ve artık gerek kalmadığı için tedaviye son verilmesi halinde de denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına de-

III. Ülkemizde Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan Kişiler Hakkında Uygulanan Tedavi Sistemi

Ülkemizde uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişiler hakkında uygulanan tedavi sistemi ile uyuşturucu madde kullanımının önlenmesi, bağımlı hale gelen kişilerin tedavisi ve topluma kazandırılması, başkalarını madde kullanmaya sevk etmelerinin önlenmesi, Ülkedeki madde talebinin bu yolla azaltılması amacıyla, Sağlık Bakanlığınca bu alanda hizmet veren kurumların nitelik ve nicelik yönünden yeterliliğini artırılması hedeflenmiştir. Mevcut yapı itibarıyla, tedavi talebinde bulunan bağımlıların tedavileri büyük oranda karşılanabilmekle beraber, hizmete kolay ulaşabilirliği sağlamak açısından bağımlılık tedavisine yönelik hizmetlerin yurt geneline yayılması planlanmaktadır.¹⁵

vam edilir. Tedavinin sona erdiği tarihten itibaren denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına asgari bir yıl süreyle devam olunur. Ancak, mahkeme, toplam üç yılı geçmemek üzere, bu sürenin uzatılmasına karar verebilir.

Kişinin hakkında uygulanan denetimli serbestlik tedbirinin de gereklerine uygun davranması halinde, bu süre sonunda, hakkında açılmış olan kamu davası ile ilgili olarak mahkemece düşme kararı verilir.

Bunun ifade ettiği anlam şudur: Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak suçundan dolayı hakkında kamu davası açılmış olan sanıkla ilgili olarak cezaya hükmetmeden tedavi ile birlikte denetimli serbestlik tedbirine ya da sadece denetimli serbestlik tedbirine karar verilmesi halinde, açılmış olan kamu davası derdest olmaya devam etmektedir.

Kişinin, kendisiyle ilgili olarak uygulanan tedavinin veya denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması halinde, açılmış olan davaya devam olunarak hakkında 191. maddenin birinci fıkrası hükmüne istinaden cezaya hükümlenir.

Maddenin altıncı fıkrasında, kişi hakkında cezaya hükümlendikten sonra da tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasının yolu açık tutulmuştur.

Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak suçundan dolayı mahkum edilmiş olan kişinin tedaviyi kabul etmesi ve bununla bağlantılı olarak uygulanan denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranması halinde, hakkında hükümlenen cezanın infazına başlanmaz.

Olumlu sonuç vermesi dolayısıyla uygulanan tedaviye son verilen tarihten itibaren asgari bir yıl, azami üç yıl süreyle devam eden denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranması halinde, kişi hakkında hükümlenen ceza infaz edilmiş sayılacaktır.

Buna karşılık, kişinin kendisiyle ilgili olarak uygulanan tedavinin veya denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması halinde, hükümlenen ceza derhal infaz edilir." hükmü getirilmiştir.

¹⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, *2006 Yıllık Raporu*, Reitox Ulusal Temas Noktası Türkiye, *Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılık ile Mücadele 2006 Yılı Ulusal Raporu*, Reitox, 2006, s. 33.

Genel olarak tedavi merkezlerindeki tedavi uygulamalarıyla, madde kullanımının azaltılması veya ortadan kaldırılması, yoksunluk ile ilgili sorunların giderilmesi, tekrar madde kullanmaya başlamanın önlenmesi ile psikolojik ve sosyal işlevsellikte düzelme sağlanması amaçlanmaktadır.¹⁶

Ülkemizde uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişilere yönelik uygulanan tedavi sistemi üç basamakta verilen sağlık hizmetlerinden oluşmaktadır. Pratisyen hekimler; hastaların sağlık problemleri sebebiyle ilk kez başvuruda bulunduğu birinci basamak sağlık hizmetlerinde yer almaktadır. Birinci basamaktaki hastalar, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri almak üzere sevk edilmektedir. Bağımlılık tedavisi veren kurumlar, bütün bağımlıları kapsayacak şekilde, hem yatarak hem de ayakta tedavi hizmetleri sunmaktadır. Madde almasının tedavi, seçime bağlı olarak gerçekleşmektedir. Tedavide sistematik tedaviler, sosyo-egitimsel tedavi ve motivasyonel görüşmede dahil olmak üzere hem psikoterapatik hem de destekleyici yöntemler kullanılmaktadır. Tedavi uzun sürmektedir. Hem ayakta tedavi hem de yatarak tedavi servislerinde maddenin kesilmesi tedavisi uygulanmaktadır.¹⁷

Bu tedavi sisteminin teşkilat yapısına baktığımızda; merkezde Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı "*Tütün ve Bağımlılık Yapıcı Maddelerle Mücadele Daire Başkanlığı*" 5 Temmuz 2007 tarihinde kurulmuştur. Bu Daire Başkanlığı'nın üç şubesinden biri de "*Alkol Dışı Madde Bağımlılığı ile Mücadele ve Kontrol Şube Müdürlüğü*"dür.¹⁸

Bu birim dışında Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan "*Tıbbi Hizmetler Daire Başkanlığı*"na bağlı "*Tıbbi Hizmetler Şube Müdürlüğü*" kurulmuştur. Özellikle AMATEM'lerin ruhsatlandırma işlemleri bu birim tarafından yapılmaktadır.¹⁹

Tedavi sisteminin taşra teşkilatında; madde bağımlısı olmayan ki-

¹⁶ A. g. e., s. 34.

¹⁷ A. g. e., s. 34.

¹⁸ Kamer, Vehbi Kadri, 29 Mayıs 2008 tarihinde Kızılcihamam'da Sağlık Bakanlığı'nun düzenlediği "Denetimli Serbestlik Uygulamaları Seminerinde" madde bağımlılığı konusunda tebliğ, yayınlanmamıştır.

¹⁹ A. g. t.

şilerin takip edildiği bünyesinde ruh sağlığı ve sinir hastalıkları uzmanı bulunan sağlık kurumları ile madde bağımlısı kişilerin tedavi edildiği AMATEM'ler bulunmaktadır.²⁰

30 Nisan 2008 tarihi itibarıyla 19 merkezde AMATEM hizmet vermektedir. Bu merkezler 517 yatak kapasitesine sahiptir.²¹

VI. Ülkemizde Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan veya Bulunduran Kişiler Hakkında Uygulanan Denetimli Serbestlik Tedbiri

Ülkemizde;

a. Uyuşturucu veya uyarıcı madde *kullanan* kişiler hakkında “*tedavi ve denetimli tedbiri*”,

b. Uyuşturucu veya uyarıcı madde *bulunduran* kişiler hakkında “*sadece denetimli serbestlik tedbiri*”

uygulanmaktadır.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5275 Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile denetimli serbestlik sistemimizin temeli atılmış, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile sistem ülkemizde kurulmuştur.²²

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan veya bulunduran kişiler hakkında uygulanan denetimli serbestlik tedbiri açıklanmadan önce denetimli serbestlik sistemi, bu sistemde görev alan personel ile eğitimi konularında bilgi verilecektir.

²⁰ A. g. t.

²¹ Kamer, Vehbi Kadri, 30 Nisan 2008 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi “Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu’nda” uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan veya bulunduranlar hakkında ceza ve infaz sistemimiz konusunda tebliğ, yayınlanmamıştır.

²² Kamer, Vehbi Kadri, *Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı*, Adalet Yayınevi, Ankara, Ekim, Hukuk Yayınları Dizisi 291, 2007, Birinci Baskı, s. 28.

A. Denetimli Serbestlik Kavramı

Denetimli serbestlik, hükümlülerin suç işlemesine neden olan davranışlarının düzeltilerek, tekrar suç işlemelerinin önlenmesi, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, mağdurların uğradıkları zararın giderilmesi ve bu yolla toplumun korunmasıdır.²³

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere denetimli serbestlik, ceza adalet ve infaz sistemi içinde çok farklı alanlarda verilen hizmetler bütünüdür.

B. Denetimli Serbestlik Sisteminin Teşkilat Yapısı

Denetimli serbestlik sisteminin teşkilat yapısını, merkez teşkilat ile taşra teşkilatı olmak üzere iki başlıkta inceleyebiliriz.

Merkez teşkilat yapısında; denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetlerine ilişkin danışma organı olarak görev yapan Adalet Bakanlığında, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Danışma Kurulu,²⁴ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde ise Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı bulunmaktadır. Daire Başkanlığı 15 Ağustos 2005 tarihinde kurulmuştur.

²³ Kamer, Vehbi Kadri, 3 Haziran 2008 tarihinde "Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının Sınırları", *Uluslararası Sempozyumu'*nda denetimli serbestlik konusunda sunulan tebliğ, yayınlanmamıştır.

²⁴ Danışma kurulu; Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın başkanlığında; Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü, Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürü, Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürü, Türkiye Barolar Birliği'nin görevlendireceği bir temsilci, Yükseköğretim Kurulu'nca görevlendirilecek, üniversitelerin hukuk fakültelerinin ceza ve ceza usul hukuku ana bilim dalından bir, sosyal hizmetler yüksek okulu veya bölümünden bir, fakültelerin sosyoloji ve psikoloji bölümlerinden birer profesör veya doçent unvanına sahip, öncelikle bu Kanun'un içerdiği konularda çalışmaları bulunan öğretim üyesi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü, Kadının Statüsü Genel Müdürü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürü, Millî Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan üst düzey bir temsilci, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün asayişten sorumlu genel müdür yardımcısı veya daire başkanı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nden bir temsilci, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu'ndan bir temsilci, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanı'ndan oluşmaktadır.

Taşra teşkilat yapısında 133 adalet komisyonunun bulunduğu yerlerde, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlükleri ile koruma kurulları bulunmaktadır. Şube müdürlükleri Ocak 2006 tarihinde kurulmuştur.

B. Denetimli Serbestlik Sisteminde Görev Yapan Personel ve Eğitim Durumu

Denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerinde; 133 şube müdürü, 823 denetleme memuru ile 328 uzman personel olmak üzere toplam 1.284 personel görev yapmaktadır. Şube müdürlüklerinde ayrıca; kamu kurum ve kuruluşlardan geçici görevlendirilen personel ile gönüllü çalışanlar görev yapmaktadır.²⁵

Denetimli serbestlik sisteminde görev yapan personel göreve başlamadan önce görevleri ile ilgili eğitim almışlar, aldıkları bu eğitim göreve başladıktan sonra da devam etmiştir. Bu kapsamda bu güne kadar altmış dokuz eğitim seminerinde 1.447 personel 356 gün toplamına ulaşan eğitim almıştır. Bu eğitimlere konularında deneyimli, elli kısa dönem yabancı uzman katılmıştır.²⁶

Denetimli serbestlik görevlilerinin, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan veya bulunduran kişilerle çalışmaları sırasında kullanmaları amacıyla "*Madde Kullanımı Olan Hükümlülerle Çalışma Kitabı*" hazırlanmıştır. İki yabancı uzman ile akademisyenlerin katkıları ile hazırlanan kitap beş bölümden oluşmaktadır. Kitabın; birinci bölümünde madde kullanımına giriş, ikinci bölümünde madde kullanımının

²⁵ Kamer, Vehbi Kadri, 12-14-16-18 Şubat 2007 tarihlerinde Ankara'da, 26-28 Şubat 2007 tarihleri ile 3-4 Mart 2007 tarihlerinde İstanbul Avrupa yakasında, 27 Şubat 2007 tarihi ile 1-2 Mart 2007 tarihlerinde İstanbul Anadolu yakasında, 12-14 Mart 2007 tarihlerinde Bursa'da, 26-28-30 Mart 2007 tarihleri ile 1 Nisan 2007 tarihlerinde İzmir'de, 9-11 Nisan 2007 tarihlerinde Denizli'de, 24-26 Nisan 2007 tarihlerinde Antalya'da, 7-9-11 Mayıs 2007 tarihlerinde Mersin'de, 14-16-18 Mayıs 2007 tarihlerinde Samsun'da, 21-23 Mayıs 2007 tarihlerinde Yozgat'ta, 11-13 Haziran 2007 tarihlerinde Erzurum'da, 18-20 Haziran 2007 tarihlerinde Van'da ve 25-28 Haziran 2007 tarihlerinde Diyarbakır'da denetimli serbestlik sisteminin hakim ve Cumhuriyet savcılarının tanıtılması amacıyla 14 ilde 3582 hakim ve Cumhuriyet savcısının katıldığı seminerlerde sunulan tebliğ, yayınlanmamıştır.

²⁶ Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, Türkiye'de Denetimli serbestlik hizmetlerinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi, *1. Ulusal Denetimli Serbestlik Konferansı*, 19-20 Mart 2007, Yayın No: 4, s.10.

tedavisi, üçüncü bölümünde denetimli serbestlik hizmeti ve bağımlıların değerlendirme süreci, dördüncü bölümünde madde kullanan hükümlülerle etkili görüşme teknikleri, değişim döngüsü ve madde kullananlar, beşinci bölümünde denetim planı konuları açıklanmıştır. Ayrıca kitabın ekler bölümünde, madde kullanımının tanımı, bağımlılık yapıcı maddeler ve etkileri, madde kullanımının yol açtığı bozukluklar konularında bilgi verilmiştir.

Kitabın yayımlanmasından sonra; 18-22 Eylül 2006 tarihleri ile 25-29 Eylül 2006 tarihlerinde denetimli serbestlik görevlilerine bu konuda özel eğitim verilmiştir.

29-30 Nisan 2008 tarihlerinde Kızılcahamam'da İngiltere Büyükelçiliği ile Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün katkılarıyla, Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından "*Madde Bağımlılığında Denetimli Serbestlik Uygulamaları*" konulu seminer düzenlenmiş, Seminere ülkemizin çeşitli il ve ilçelerinde görev yapan yetmiş psikiyatri uzmanı katılmıştır. Seminerde; denetimli serbestlik ile ilgili ceza adalet sistemi ile denetimli serbestlik uygulamaları konusunda katılımcılara ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Avrupa Birliği teknik yardımı kapsamında, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nce 2008 yılı Ekim ayı içinde "*Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonu*" konusunda uluslararası konferans düzenlenecektir. Bu konferansa Avrupa ülkelerinde bu konuda deneyimli sekiz yabancı uzman ile ülkemizden beş uzman katılacaktır. Seminere, başta denetimli serbestlik görevlileri olmak üzere ilgili kurumlarda ve üniversitelerde görevli yüz elli kişinin katılması planlanmaktadır.

Yine Avrupa Birliği teknik yardımı kapsamında, İngiltere'ye madde bağımlılarının rehabilitasyonu konusunda yapılan uygulamaları yerinde incelemek amacıyla bu yıl Ekim ayında çalışma ziyareti gerçekleştirilecektir. Bu çalışma ziyaretine dört personel katılacaktır.

V. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ya da Bulunduranlar ile İlgili Ceza Adalet Sistemimiz

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranlar ile ilgili ceza adalet sistemimiz; soruşturma, kovuşturma ve infaz işlemleri başlıkları altında üç bölüm halinde incelenebilir.

A. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ya da Bulunduran Şüpheliler ile İlgili Soruşturma İşlemleri

Soruşturma sırasında Cumhuriyet savcısı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduran şüpheli hakkında, adli kontrol tedbirlerinden 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde düzenlenen "Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirine tabi olmak ve bunları kabul etmek" yükümlülüğüne karar verilmesini sulh ceza hakiminden talep etmektedir.²⁷

Sulh ceza hakimince adli kontrol tedbirine karar verilmesi halinde; karar Cumhuriyet başsavcılığına gönderilerek "adli kontrol kararlarının kaydına mahsus deftere kaydı" yapılmaktadır. Kayıt işleminden sonra karar, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğüne iletilmektedir.

Adli kontrol tedbirinin yerine getirilmesi amacıyla şüpheli, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğüne çağrılmakta ve sağlık kurumuna sevk edilmektedir. Ayrıca, şube müdürlüğüne sağlık kurumuna, şüphelinin sağlık kuruma başvurduğu tarih, uygulanacak tedavi programı ile tedavinin tamamlandığı tarihin bildirilmesi konusunda yazı yazılmaktadır. Sağlık kurumu tarafından hazırlanan tedavi programının, şube müdürlüğü veya büroya iletilmesinden sonra denetim görevlisi veya denetleme memuru tarafından denetleme planı hazırlanmaktadır.

Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi gereğince; 2006 yılında 68, 2007 yılında 259 ve 2008 yılının ilk altı ayında 164 şüpheli veya sanık adli kontrol altına alınmıştır.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu ile *soruşturma aşamasında* uyuşturucu veya uyarıcı madde kullananların ya da bulunduranların rehabilitasyonuna başlanmaktadır. Bu son derece önemli bir düzenlemedir.

Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan soruşturma sonunda;

²⁷ Kamer, Vehbi Kadri, *Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı*, Adalet Yayınevi, Ankara, Ekim, Hukuk Yayınları Dizisi 291, 2007, Birinci Baskı, s.154.

a. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan şüpheli hakkında, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları gereğince "tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine",*

b. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran şüpheli hakkında, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları gereğince "sadece denetimli serbestlik tedbirine"*

karar verilmesi istemi ile kamu davası açılmaktadır.

B. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ya da Bulunduranlar ile İlgili Kovuşturma İşlemleri

Yürürlükten kalkan 765 Türk Ceza Kanunu ile 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkındaki kovuşturma işlemleri açıklanacaktır.

1.1 Haziran 2005 Tarihinden Önce Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ile Bulunduranlar ile İlgili 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Düzenlemeleri

Önceki bölümlerde ayrıntılı açıklandığı gibi, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 404. maddesine göre; uyuşturucu madde kullananlar ile bu amaçla yanında bulunduranlara, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası veriliyordu.

Bu hapis cezası, hâkimin takdirine bağlı olarak hapis cezası olarak infaz edilebiliyor veya yapılan indirimlerle sonuç cezanın bir yıl veya daha az süreli olması halinde seçenek yaptırımlara çevrilebiliyor ya da ertelenebiliyordu. Bu üç seçenektan birinin tercih edilmesi halinde herhangi bir rehabilitasyon uygulaması bulunmuyordu.

Sadece, uyuşturucu madde kullanan kimselerin alışkanlığı iptila derecesinde olması halinde, iyileşinceye kadar bir sağlık kurumunda muhafaza ve tedavisine karar veriliyordu.

2. 1 Haziran 2005 Tarihinden Sonra Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ile Bulunduranlar ile İlgili 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Düzenlemeleri

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile uyuşturucu madde kullanan veya kullanmamakla birlikte bulunduran kişilere karşı izlenen “ceza politikası” değişmiştir.²⁸

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu ile ülkemiz yeni bir rehabilitasyon sistemine geçerek, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişinin “tedavi ve terapiye” ihtiyaç duyması nedeniyle, yaptırım olarak “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri” öngörülmüştür. Ceza politikası; madde kullanan veya bulunduranlara hapis cezası verilmesi yerine rehabilitasyona tabi tutulması şeklinde değişmiştir.²⁹

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesinde;

a. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine,

b. Uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanıklar hakkında sadece denetimli serbestlik tedbirine

karar verilmektedir. Kanun temel ayırımı, bulundurma ve kullanma olarak yapmıştır.³⁰

Kanun bu temel ayırımdan sonra ikinci bir ayırıma daha gitmiştir. Hakimın takdir hakkına bağlı olarak, sanığın durumunu değerlendirerek;

a. Hükümden önce uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine ya da uyuşturucu

²⁸ Kamer, Vehbi Kadri, 30 Nisan 2008 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi “Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu'nda” uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan veya bulunduranlar hakkında ceza ve infaz sistemimiz konusunda tebliğ, yayınlanmamıştır.

²⁹ Adı geçen tebliğ.

³⁰ Kamer, Vehbi Kadri, 29 Mayıs 2008 tarihinde Sağlık Bakanlığı'nın düzenlediği “Denetimli Serbestlik Uygulamaları Seminerinde” madde bağımlılığı konusunda tebliğ, yayınlanmamıştır.

veya uyarıcı madde bulunduran sanıklar hakkında sadece denetimli serbestlik tedbirine,

b. *Hükümden sonra* uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanıklar hakkında sadece denetimli serbestlik tedbirine

karar verilmektedir.³¹

Bu düzenlemenin mantığı; hükümden önce verilen tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri veya denetimli serbestlik tedbirine uyulması halinde davanın düşmesine karar verilmekte ve kişinin adli sicil kaydı bulunmamaktadır. Hükümden sonra verilen tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri veya denetimli serbestlik tedbirine uyulması halinde sadece verilen ceza infaz edilmemekte, ancak kişinin adli sicil kaydı bulunmaktadır.

Uygulamaya baktığımızda bu temel ayırım dosyada bulunan deliller kapsamında; tanık beyanları, sanığın ifadesi, ele geçirilen uyuşturucu maddenin cinsi ve miktarı, sanığın adli sicil kaydı ve eğitimi dikkate alınarak belirlenmektedir.

C. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan ya da Bulunduran Sanık veya Hükümlüler ile İlgili İnfaz İşlemleri

İnfaz işlemlerini; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanık ya da hükümlüler hakkında hükmedilen "*tedavi ve denetimli serbestlik*" tedbiri ile uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanık ya da hükümlüler hakkında hükmedilen "*sadece denetimli serbestlik*" tedbiri" nin infaz işlemleri olmak üzere ikiye ayırarak inceleyebiliriz.

1. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanan Sanık veya Hükümlüler ile İlgili "Tedavi ve Denetimli Serbestlik" Tedbirinin İnfazı

Mahkemelerce, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanık ya da hükümlüler hakkında "*tedavi ve denetimli serbestlik*" tedbirine karar

³¹ Adı geçen tebliğ.

verilmektedir. Bu tedbirin; “tedavi” kısmı sağlık kurumlarınca, “sadece denetimli serbestlik” kısmı denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerince yerine getirilmektedir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanık ya da hükümlüler hakkında verilen tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri; Adalet Bakanlığı’na bağlı denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlükleri ile Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık kurumları işbirliğinde yerine getirilmektedir.

Uygulamada mahkemece karar, Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilmektedir. Cumhuriyet Başsavcılığı’nca karar “denetimli serbestlik genel defterine” kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya iletilmektedir. Şube müdürlüğü veya büro tarafından; yetişkinler için verilen kararlar “denetimli serbestlik defterine”, çocuklar için verilen kararlar “çocukların denetimine ilişkin deftere” kaydedilmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinde belirtilen “tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin” infazı için birlikte yapılması gereken iki işlem bulunmaktadır. Bunlardan *birincisi* hükümlünün sağlık kurumuna sevk edilmesi, *ikincisi* rehber görevlendirilmesidir.³²

Hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbir kararı verilen sanık veya hükümlüye on gün içinde sağlık kuruluşuna sevk edilmesi için şube müdürlüğü veya büroya başvurusu hususunda bildirim yapılmaktadır.

Sanık veya hükümlünün; haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelenirilebilen mazereti olmaksızın şube müdürlüğü veya büroya; on gün içinde *başvurmaması hâlinde*, şube müdürlüğü veya büroca ilgili defterdeki kayıt kapatılarak durum, Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla mahkemeye bildirilmektedir.

Sanık veya hükümlünün belirlenen süre içinde şube müdürlüğü veya büroya *başvurması hâlinde*, Sağlık Bakanlığınca belirlenen sağlık kurumuna sevk yazısı yazılarak, sanık veya hükümlünün “beş gün” içinde bu kuruma başvurusu istenmektedir.

Sağlık kurumunca yapılan tetkik ve muayene sonucunda;

³² Kamer, Vehbi Kadri, *Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı*, Adalet Yayınevi, Hukuk Yayınları Dizisi 291, Ankara Ekim 2007, Birinci Baskı, s. 513.

a. *Bağımlı olmayanlar hakkında* takip programı hazırlanarak sanık veya hükümlüye bildirilmektedir. Ayrıca programın bir örneği şube müdürlüğü veya büroya gönderilmektedir.

b. *Bağımlı olduğu anlaşılanlar ise*, sağlık kurumunca madde bağımlılığı tedavi merkezine sevk ederek, durumu şube müdürlüğü veya büroya bildirilmektedir. Sanık veya hükümlü “*üç gün*” içinde madde bağımlılığı tedavi merkezine başvurmalıdır. Şube müdürlüğü veya büroca, sanık veya hükümlünün sevk olunan madde bağımlılığı tedavi merkezine başvurup başvurmadığı takip edilmektedir.

Şube müdürlüğü veya büroca sağlık kurumuna; sanık veya hükümlünün kuruma başvurduğu tarih, tedavinin başladığı tarih, uygulanacak tedavi programı ile tedavinin tamamlandığı tarihin bildirilmesi konusunda yazı yazılmaktadır.

Denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından; yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı gibi; *bir yandan* sanık veya hükümlüyü sağlık kurumuna tedavi amacıyla gönderirken, *diğer yandan* denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından sanık veya hükümlüye rehberlik etmek üzere denetim görevlisi görevlendirmektedir. Denetim görevlisi tarafından, “*değerlendirme formu*” ve “*madde kullanım listesi*” çerçevesinde sanık veya hükümlünün uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmasının nedenleri, etki ve sonuçları hakkında ayrıntılı değerlendirme yapılarak on gün içinde “*denetim planı*” hazırlanmaktadır.

Denetim görevlisi denetim planı doğrultusunda; tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulama süresince sanık veya hükümlüyü uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirmekte, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunmakta ve yol göstermekte kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle “*denetim raporu*” düzenlemektedir.

Denetim raporu, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından mahkemeye iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmektedir.

2. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Bulunduran Sanık ya da Hükümlüler ile İlgili “Sadece Denetimli Serbestlik” Tedbirinin İnfazı

Mahkemelerce, uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanık ya da hükümlüler hakkında “sadece denetimli serbestlik” tedbirine karar verilmektedir. Bu tedbir kararı, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerince yerine getirilmektedir.

Mahkemece ilam, Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilmektedir. Cumhuriyet Başsavcılığı’nca ilâm “denetimli serbestlik genel defterine” kaydedildikten sonra şube müdürlüğü veya büroya iletilmektedir.

Şube müdürlüğü veya büro tarafından; yetişkinler için verilen kararlar “denetimli serbestlik defterine”, çocuklar için verilen kararlar “çocukların denetimine ilişkin deftere” kaydedilmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 191. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen “kullanmamakla birlikte, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında” verilen sadece denetimli serbestlik tedbirinin infazı için yapılması gereken bir işlem bulunmaktadır.³³

Hakkında sadece denetimli serbestlik tedbir kararı verilen sanık veya hükümlüye on gün içinde şube müdürlüğü veya büroya başvurusu hususunda bildirim yapılmalıdır.

Sanık veya hükümlünün; haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelenirilebilen mazereti olmaksızın şube müdürlüğü veya büroya; on gün içinde *başvurmaması hâlinde*, şube müdürlüğü veya büroca ilgili defterdeki kayıt kapatılarak durum Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığıyla mahkemeye bildirilmektedir.

Sanık veya hükümlünün belirlenen süre içinde şube müdürlüğü veya büroya *başvurması halinde*, denetim görevlisi tarafından “değerlendirme formu” ve “madde kullanım listesi” çerçevesinde sanık veya hükümlüyü bu suça iten nedenler hakkında ayrıntılı değerlendirme yapılarak on gün içinde “denetim planı” hazırlanmaktadır.

Denetim görevlisi denetim planı doğrultusunda; denetimli serbestlik tedbirinin uygulama süresince, sanık veya hükümlüyü uyuşturucu

³³ A. g. e., s. 517.

veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirmekte, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunmakta ve yol göstermekte, kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle “denetim raporu” düzenleyerek hâkime gönderilmek üzere şube müdürlüğü veya büroya vermektedir.

Denetimli serbestlik tedbiri süresince, denetim görevlisince görülmesi hâlinde, sanık veya hükümlü, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespit edilmesi için sağlık kurumuna sevk edilebilmektedir. Bu durumda, Sağlık Bakanlığı'nca belirlenen sağlık kurumuna sevk yazısı yazılarak sanık veya hükümlünün beş gün içinde bu kuruma başvurması istenmektedir.

VII. Değerlendirme

Ülkemizde 1 Haziran 2005 tarihinde kurulan denetimli serbestlik hizmetleri; çocukların denetimi, Cumhuriyet savcılıklarına ve mahkemelere rapor hazırlanması, hapis cezası ertelenen veya ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlerin denetimi konularında olduğu gibi madde bağımlılarının rehabilitasyonunda kısa zamanda kurumsal bir yapıya ulaşarak, son derece planlı, kaliteli ve başarılı hizmetler vermektedir.

Bu kapsamda denetimli serbestlik sistemi kurulduktan sonra, bu sistemin diğer çalışma alanlarında olduğu gibi;

a. Denetimli serbestlik personelinin görevlerinde kullanmaları amacıyla “Madde Kullanımı Olan Hükümlülerle Çalışma Kitabı” hazırlanmış,

b. Denetimli serbestlik personeline bu konuda eğitim verilmiş,

c. Gerçekleştirilen yurt dışı çalışma ziyaretleri ile denetimli serbestlik personelinin uygulamaları yerinde görme imkanına sahip olmaları sağlanmış,

d. Ulusal bir konferansın yapılmasına katkı sağlanarak uygulama değerlendirilmiş,

e. Uluslararası konferansın yapılması konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Ayrıca madde bağımlısı çocuklar ile yapılan çalışmaları geliştirmek amacıyla Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan "Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar ve Mağdurlarla İlgili Çalışmaların Geliştirilmesi" Projesi hazırlanarak 16 Mart 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'na sunulmuştur. 2008 yılının sonunda başlaması ve yirmidört ay sürmesi planlanan iki milyon avroluk proje kabul edilmiştir. Proje kapsamında; madde bağımlısı çocuklar ile ilgili programlar oluşturulacak ve bu programların eğitimi personele verilecektir. Eğitimlere konularında deneyimli yabancı uzmanlar katılacak ayrıca personelimiz yurt dışına çalışma ziyareti gerçekleştirerek uygulamaları yerinde görme imkanına sahip olacaktır.

Yapılan bu çalışmalar sonunda, denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında verilen madde bağımlılarının rehabilitasyonu sonucunda sadece madde bağımlılığının neden olduğu zararlar giderilmeyip, sonuçta bunun tetiklediği suçlarda da azalmalar görülecektir.

Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde; 2004 yılında yapılan bir araştırmada bu ülkedeki uyuşturucu üretimi ve dağıtım suçlarının %62'sinin, dolandırıcılık suçlarının %25'inin, zimmete para geçirme suçlarının %21'inin, hırsızlık suçlarının %20'sinin *madde bağımlıları tarafından kendi tüketimlerini finanse etmek amacıyla işledikleri belirlenmiştir*. Bu rakamlar madde bağımlılığı ile mücadelenin önemini göstermektedir.³⁴

Yine Finlandiya'da; 2004 yılında 15-16 yaş grubu arasında gerçekleştirilen bir araştırmada, 2003 yılında esrar kullananların yaklaşık %7'sinin yasal olarak, yarısından fazlasının uyuşturucu satarak ve geri kalanında genellikle hırsızlık yaparak uyuşturucu ücretini finanse ettikleri belirlenmiştir.³⁵

Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanan kişiler hakkında verilen tedavi ve denetimli serbestlik kararlarının sayısal durumuna baktığımızda; 2006 yılında 10.358, 2007 yılında 13.720 ve 2008 yılının ilk altı ayında 12.112 olduğu görülmektedir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran kişiler hakkında ve-

³⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, *2006 Yıllık Raporu, Reitox Ulusal Temas Noktası Türkiye, Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve bağımlılık ile Mücadele 2006 Yılı Ulusal Raporu, Reitox, 2006, Belçika, s. 23.*

³⁵ *A. g. e., s. 23.*

rilen sadece denetimli serbestlik tedbirinin; 2007 yılında 2.227, 2008 yılının ilk altı ayında 2.415 olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak ceza adalet sistemimizde 2005 yılında yapılan düzenleme ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanık ya da hükümlüler hakkında yaptırım olarak “*tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri*”, uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduran sanık ya da hükümlüler hakkında yaptırım olarak “*sadece denetimli serbestlik tedbiri*” öngörülmesi son derece isabetli, son derece madde bağımlılığı ile etkin mücadele sağlayan ve son derece çağdaş bir düzenlemedir.

Bu kapsamda kişi ceza infaz kurumuna alınmadan, ailesinin, işinin ve okulunun bulunduğu yerde, özel eğitim almış denetimli serbestlik görevlisinin rehberliğinde rehabilitasyona tabi tutulmakta, sağlık kurumuna gönderilmekte, ayrıca aile ve sosyal çevrenin bu kapsamda desteği alınmakta, gerekmesi halinde denetimli serbestlik sistemimizin bir parçası olan koruma kurulları aracılığı ile kişiye yardım yapılmaktadır.

KAYNAKLAR

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, 11-18 Haziran 2006 Tarihleri Arasında Hollanda’ya Yapılan Çalışma Ziyareti Raporu, rapor yayımlanmamıştır.

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı, Türkiye’de Denetimli serbestlik hizmetlerinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi, *1. Ulusal Denetimli Serbestlik Konferansı*, 19-20 Mart 2007, Yayın No: 4.

Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, *2006 Yıllık Raporu, Reitox Ulusal Temas Noktası Türkiye, Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılık ile Mücadele 2006 Yılı Ulusal Raporu*, Reitox, 2006.

Gözübüyük, Abdullah Pulat, *Türk Ceza Kanunu Gözübüyük Şerhi*, Kazancı Hukuk Yayınları, Beşinci Baskı.

[http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=5.3.765&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=.](http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=5.3.765&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=)

İçişleri Bakanlığı, *Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede*

Ulusal Politika ve Strateji Belgesi 2006-2012, Ankara, 2006.

İçişleri Bakanlığı, *Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı 2007-2009*, Ankara, 2007.

Kamer, Vehbi Kadri, 12-14-16-18 Şubat 2007 tarihlerinde Ankara'da, 26-28 Şubat 2007 tarihleri ile 3-4 Mart 2007 tarihlerinde İstanbul Avrupa yakasında, 27 Şubat 2007 tarihi ile 1-2 Mart 2007 tarihlerinde İstanbul Anadolu yakasında, 12-14 Mart 2007 tarihlerinde Bursa'da, 26-28-30 Mart 2007 tarihleri ile 1 Nisan 2007 tarihlerinde İzmir'de, 9-11 Nisan 2007 tarihlerinde Denizli'de, 24-26 Nisan 2007 tarihlerinde Antalya'da, 7-9-11 Mayıs 2007 tarihlerinde Mersin'de, 14-16-18 Mayıs 2007 tarihlerinde Samsun'da, 21-23 Mayıs 2007 tarihlerinde Yozgat'ta, 11-13 Haziran 2007 tarihlerinde Erzurum'da, 18-20 Haziran 2007 tarihlerinde Van'da ve 25-28 Haziran 2007 tarihlerinde Diyarbakır'da denetimli serbestlik sisteminin hakim ve Cumhuriyet savcılarına tanıtılması amacıyla 14 ilde 3582 hakim ve Cumhuriyet savcısının katıldığı seminerlerde sunulan tebliğ.

Kamer, Vehbi Kadri, 29 Mayıs 2008 tarihinde Kızılcihamam'da Sağlık Bakanlığı'nın düzenlediği "Denetimli Serbestlik Uygulamaları Seminerinde" madde bağımlılığı konusunda tebliğ.

Kamer, Vehbi Kadri, 29 Mayıs 2008 tarihinde Sağlık Bakanlığı'nın düzenlediği "Denetimli Serbestlik Uygulamaları Semineri'nde" madde bağımlılığı konusunda tebliğ.

Kamer, Vehbi Kadri, 3 Haziran 2008 tarihinde "Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının Sınırları" Uluslararası Sempozyumunda denetimli serbestlik konusunda sunulan tebliğ.

Kamer, Vehbi Kadri, 30 Nisan 2008 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi "Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonunda" uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan veya bulunduranlar hakkında ceza ve infaz sistemimiz konusunda tebliğ.

Kamer, Vehbi Kadri, 4-11 Şubat 2006 Tarihleri Arasında İngiltere'ye Yapılan Çalışma Ziyareti Raporu, 7 Şubat 2006 tarihinde Jonathan Joels ile Uyuşturucu Denetim Biriminde yapılan toplantı.

Kamer, Vehbi Kadri, *Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı*, Adalet Yayınevi, Hukuk Yayınları Dizisi 291, Ankara Ekim 2007.